

תיבות בלשון רבים, כי כתוב שם בתורה "ויצאו" ואפשר ללמוד לעוד שנים דיינים, ועוד כתוב שם ומדרו עוד שנים, האם נאמר שלרבי יהודה הרי תשעה דיינים, ולרבי שמעון הרי שבעה?

ומתוצת הגמרא ש"ויצאו" ו"מדרו" אינם מיותרים.

הפסוק הוא מיבעי ליה לדרשה אחרת, כמו דתניא ששנינו בבביתא: כתוב בתורה "ויצאו" ודרשינן: הן הדיינים בעצמם יצאו למדוד

י"ב-ו ולא שלוחן, וכתוב: "ומדרו" ודרשינן: שאפילו נמצא החלל בעליל לעיר בגלוי לעיר, כלומר, קרוב לעיר אחת ורחוק משאר עירות, בכל זאת צריך הבית דין לעסוק במדידה⁽¹¹⁾.

ממה ששנה התנא במשנתנו רק שדייני סנהדרין יוצאים למדוד מוכח שמתניתין נשנית דלא כי האי תנא.

דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר: כתוב בתורה בפרשת עגלה ערופה "ויצאו זקניך ושופטיך", ודרשינן: "זקניך" זו סנהדרין, "ושופטיך" זו מלך וכהן גדול הנקראים

שופטים. מלך דכתיב "מלך במשפט יעמיד ארץ", כהן גדול, דכתיב "ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט".⁽¹²⁾

הגמרא מסתפקת לדעת רבי אליעזר בן יעקב, האם יוצאים חלק מחברי הסנהדרין או כל הסנהדרין.

איבעיא להו, הסתפקו בני הישיבה, האם רבי אליעזר בן יעקב בחדא פליג, חולק על תנא של משנתנו בדין אחד, או בתרתי פליג, או שחולק בשני דברים.

וצדדי הספק הם:

האם בחדא פליג, במלך וכהן גדול, שהתנא של משנתנו אינו מצריך שיצאו מלך וכהן גדול למדוד, ואילו רבי אליעזר בן יעקב סובר שמלך וכהן גדול יוצאים. אבל בסנהדרין אינו חולק, וסובר, אי כרבי יהודה שמספיק חמשה, אי כרבי שמעון שמספיק שבעה.

או דילמא, או שמא נאמר כי בסנהדרין נמי פליג, דאמר, שסובר כולה סנהדרין בעינן. שצריכין כל דייני הסנהדרין הגדולה לצאת ולמדוד.

"ושופטיך" למלך וכהן גדול, הרי נדרש — בין לרבי יהודה ובין לרבי שמעון — למיוחדים שבשופטיך, שבלי דרשה זו היינו סוברים, שאפשר אפילו בסנהדרין קטנה.

ומתריך: כיון ששתי הדרשות — גם דרשת מלך וכהן גדול וגם דרשת מיוחדין שבשופטיך שקולים הם, לכן אפשר לדרוש שתי הדרשות.

פירוש לפירושו: דעד כאן אין דורשים שתי

סמיכת זקנים אמר רבי שמעון שאי אפשר ללמוד מ—וסמכו לגופיה, מכל מכל נדרוש מהלשון רבים.

11. והטעם — כתב המאירי — שמא מתוך המייתם, כלומר, העסק המפורסם שבית דין מודדין, יבא להם איזה אמתלא, או עדות, ויגיעו לאמיתת הענין — מי הרגו.

12. והקשה המהרש"א: איך יכול לדרוש

כתבה התורה בפרשת זקן ממרא "וקמת ועלית אל המקום", ודרשינן את ה"א הידיעה של "המקום", שהוא המקום המיוחד לסנהדרין. מלמד הכתוב שהמקום גורם לחייבו על המראתו, ולכן אם מצאן בבית פגי, שהוא חוץ ללשכת הגזית, והמרה כנגד הוראתם הוא אינו נהרג.

ומדייק רב יוסף: **דנפוק כמה?** כמה דיינים יצאו מלשכת הגזית לבית פגי? **אילימא**, אם נאמר שיצאו רק **מקצתן**, ושאלו אותם, והמרה עליהם, קשה, למה לי דרשת הפסוק שפטור מחנק, הרי פשיטא הוא שפטור, שהרי **דילמא**, יתכן **שהנך דאיכא גואי**, שאר חברי הסנהדרין שנשארו בלשכת הגזית, **קיימי כוותיה**,⁽¹⁵⁾ היו סוברים כמותו, ואינו ממרה על הסנהדרין כלל.

אלא פשיטא, מוכרח לומר, שהברייאת מדברת **דנפוק כולהו**, שכל חברי הסנהדרין יצאו לבית פגי, ושם נשאלו.

ורב יוסף פושט את האיבעיא מברייאת הנשנית בדין זקן ממרא.

"זקן ממרא" הוא מורה הוראה החולק בדין עם חבריו, והרי הם עולים לירושלים לסנהדרין הגדולה היושבת בלשכת הגזית בהר הבית, ומבררים את ההלכה. ואם החכם הזה "ממרא", מורד על הוראתם, וחוזר לעירו ומורה הלאה בניגוד למה שפסקו לו הסנהדרין, הריהו נהרג בחנק.

ומביא רב יוסף ראייה מברייאת הדנה בשאלה, אם שאלו את הסנהדרין את ההלכה, כאשר הם לא היו במקומן, בלשכת הגזית, האם גם אז יש לו דין "זקן ממרא".

אמר רב יוסף: תא שמע, בא ושמע הוכחה ממה ששינונו בברייאת: **מצאן**, אם הזקן, דהיינו מורה ההוראה מצא את הסנהדרין **א"בית פגי**, בתוך ירושלים אבל חוץ ללשכת הגזית,⁽¹³⁾ **יכול תהא המראתו מרדו המראה**, ויתחייב חנק?⁽¹⁴⁾ **תלמוד לומר**

יורוך" עובר אף אם המרה עליהם כשאינם בלשכת הגזית.

ועיין בקובץ הערות סי' ט"ז אות ב'.

15. הקשה היד רמה וכן הקשה המהרי"ט [שו"ת ח"א סי' ס"ח]: דילמא מיירי שיצאו לדבר הרשות ונשארו בלשכת הגזית עשרים ושלשה, ושאל אותם ואח"כ שאל את אותם שבחוץ, והמרה עליהם. שאף אם הדיינים שבפנים סוברים כמוהו מכל מקום המרה על הרוב.

ומוכיח המהרי"ט מכאן: שאם לא המרה עליהם במעמד כולם ביחד אינה המראה. והטעם: דיתכן שאם היו כולם במעמד אחד, היה יכול להעמידן על דעתו, היינו שיסביר להם סברתו, ומתוך המשא ומתן יבואו לסבור כמוהו.

דרשות מלימוד אחד, אלא אם יש עדיפות — מצד הסברא או מצד לשון הפסוק — לדרשה אחת על השניה, אבל אם הדרשות הן שקולות, אז, מדה היא בתורה שדורשים שניהם. והטעם: שאם לא כן, על מי הסתמכה התורה שיבוא ויכריע איזה דרשה נדרשת, ומוכרחים לומר שהתורה רצתה שנדרוש את שתי הדרשות.

13. רש"י בבבא מציעא [ס' א] מבאר שהוא מקום שהוסיפו על ירושלים, ודינו כירושלים.

אבל הר"ן כתב שאין קדושתו כקדושת ירושלים. וכן כתב רש"י במסכת פסחים [סג ב].

14. רש"י כתב: המיעוט הוא רק שלא יתחייב מיתה, אבל הלאו של "לא תסור מן הדבר אשר

שאכן יצאו לדבר מצוה, אבל, לא למדידת עגלה ערופה.

אמר ליה אביי לרב יוסף: לא. אין הכרח לומר שיצאו למדידת עגלה ערופה, אלא אפשר לומר כגון שיצאו להוסיף על העיר ירושלים ועל העזרות של המקדש. כמו דתנן, ששינו במשנתנו [עיין שם]: אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד.

ולדברי אביי לא נפשטה האיבעיא.

תניא שנינו ברייתא אחרת שנשנה שם כוותיה דרב יוסף כדברי רב יוסף.

דתניא, מצאן אבות פגי והמרה עליהן, כגון שיצאו למדידת עגלה, וכגון שיצאו להוסיף על העיר ועל העזרות, והמרה עליהן, יכול שתהא המראתו המראה, תלמוד לומר "וקמת ועלית אל המקום", מלמד שהמקום גורם.

ונפשטה האיבעיא, שרכי אליעזר בן יעקב סובר שכל הסנהדרין יוצאין למדידת העיר הקרובה אל החלל.

שנינו במשנתנו: נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועין — בשלשה.

מי שפודה נטע רבעי או מעשר שני שאין דמיו ידועין, צריך לשומן בשלשה שמאין. והטעם: משום דחיישינן שמא יטעה במזיד

מעתה יש לדון: למאי, לאיזה מטרה יצאו כולם מלשכת הגזית? אילימא אם נאמר שיצאו לדבר הרשות כלומר, שלא למטרה של מצוה, קשה, מי מצו נפקי? האם מותר להם לצאת, והכתיב הרי כתוב: שורך אגן הסהר, אל יחסר המזג, ודרשינן: (16) "שורך", אלו סנהדרין היושבים בטבור הארץ, דהיינו במרכז הארץ. הם כטבור בגוף [שורך הוא טבור], אגן הסהר, שבעשייתם משפט וצדקה מגינים על בני ישראל, "הסהר", שיושבים בחצי עיגול כמו לבנה [סהר פירושו לבנה], "אל יחסר המזג", אסור להם להחסיר כשיעור מזיגת יין, שהוא שלישי יין על שני שלישי מים. שאם דיין צריך לצאת לדבר רשות, או אפילו כמה דיינים, מותר להם לצאת רק אם נשאר בלשכת הגזית, שלישי הסנהדרין, שהוא עשרים ושלושה דיינים. ואם כן, הלא לא יתכן שכולם יצאו לדבר הרשות.

אלא פשיטא שיצאו כולם לדבר מצוה, ושם שאלם הזקן הממרא.

חיכי דמי? לאיזה דבר מצוה יוצאים הסנהדרין, לא, האם לא מדובר, שיצאו למדידת עגלה, והברייתא האת בשיטת רבי אליעזר בן יעקב היא.

הרי פשט רבי יוסף שלדעת רבי אליעזר בן יעקב, יוצאים כל הסנהדרין למדידת עגלה ערופה.

אך אביי סובר שאין ראייה מברייתא זו,

כיון שלא היו ביחד סגי. ועיי"ש מה שתירץ. 16. מדברי המאירי משמע שדרשה זו היא

והקשה הערוך לנר: א"כ למה אמרה הגמרא שאלו שנשאר סוברים כמוהו, אפילו בלי זה,

או בשוגג בשווין. אבל אם דמיו ידועין, אין צריך שומא.⁽¹⁷⁾

והכלל הוא: כל דבר שקונין או פודין מהקדש, או מוכרין להקדש, צריך שומא. דבסתם מוכר להדיט או קונה מן ההדיט, שהשווי נקבע לפי המוכר והקונה, אין חשש לטעות, שהמחיר יקבע בין שניהם, אבל בהקדש ומעשר שני וכדומה, יש חשש לטעות. סוגיתנו עוסקת בדינים אלו.⁽¹⁸⁾

תנו רבנן: איזהו מעשר שני שאין דמיו ידועין? — כגון פירות שהקייבו, ויין שהקריבו, החמיץ, ומעות של מעשר שני שהחלידו, ואינן יוצאות בשוק, לכן צריכין שלשה לשומן, כי אין מחירם ידוע.

תנו רבנן: מעשר שני שאין דמיו ידועין — פודין אותו בשלשה לקוחות סוחרים הבקיאין בשומא, אבל לא בשלשה שאין לקוחות.

אפילו אם נכרי הוא אחד מהן, מן שלשת הלקוחות ששמים את הפדיון, ואפילו אם אחד מהם הוא הבעלים.

הגמרא מסתפקת בדין שלשה.

בעי רבי ירמיה: אם הם שלשה סוחרים, אבל ומטילין לתוך כיס אחד, שהם שותפים וסחורתם בשותפות מהו? האם נחשבים

כשלשה כיון שהם שלשה אנשים, או כאחד — כיון שהם שותפים.

והגמרא פושטת: **תא שמע ממה ששינוי בברייתא: איש ושתי נשיו, הרי הם שלשה, והם פודין מעשר שני שאין דמיו ידועין, ולכאורה הרי הם מטילים לכיס אחד, משמע שנחשבים כשלשה.**

והגמרא דוחה שאין ראייה מן הברייתא, כי **דילמא, יתכן שהברייתא מדברת בכגון רב פפא ואשתו, שהיתה בת אבא סוראה, שהיה לה ממון בפני עצמה ולא הטילו שניהם לכיס אחד. אבל אם מטילין לכיס אחד, עדיין אין ראייה מהברייתא, ויתכן שנחשבים לאחד. ולא נפשטה האיבעיא.**

שינוי במשנתנו: **ההקדשות בשלשה.**

מי שהקדיש בהמה או כלים לבדק הבית, ורוצה המקדיש לפדותו, צריך להעריך את שוים בשלשה שמאים. והגמרא מבארת הטעם שצריכין שלשה.

מתניתין נשנית דלא כי האי תנא.

דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר: אפילו צינורא, מזלג קטן שטווין בו זהב של הקדש צריכה שומת עשרה בני אדם כדי לפדותה, ואילו התנא של המשנה סובר שמספיק בשלשה.

אסמכתא בעלמא.

17. במשנה במסכת מעשר שני איתא: "על פי עד אחד", ומדייק הרש"ש, דהבעלים אינם כשרים. וזה בניגוד להברייתא שמתירה להבעלים להיות מהשמאים.

דיוק זה אתי שפיר לפירוש רש"י שהשלשה

הם סוחרים, ולכן בבעלים חוששין שמא יפחית משוים, אבל לפירוש היש מפרשים בתוס', אינו מבואר כל כך, שהרי הבעלים מעלים את דמיו אם רוצים לקנותו, כמו שאמרה הגמרא במסכת ערכין [דף כ"ז].

18. ועיין במשנה ובהערות.

עשרה כהנים כתובים בפרשה של פדיון הקדש.

שלש פרשיות נאמרו בתורה [ויקרא כז] זו אחר זו: פרשת ערכין, פדיון בהמה, ופדיון בתים וקרקעות.

בפרשת ערכין כתוב שלש פעמים "כהן" [פסוק ח]: "ואם מך הוא מערכך, והעמידו לפני הכהן, והעריך אותו הכהן, על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן."

בפרשת פדיון בהמה [כולל שאר מטלטלים] כתוב עוד שלש פעמים [פסוק י"א] "והעמיד את הבהמה לפני הכהן". [פסוק י"ב] "והעריך הכהן אותה בין טוב ובין רע כערכך הכהן כן יהיה".

ובפרשת פדיון בתים וקרקעות כתוב ארבע פעמים [פסוק י"ד]: "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה', והעריכו הכהן בין טוב ובין רע כאשר יעריך אותו הכהן כן יקום". [פסוק י"ח]: "וחשב לו הכהן" [פסוק כ"ג]: "וחשב לו הכהן".

ודרשו חכמים, שהכפילה התורה בעשר לשונות של שומת כהנים, כדי ללמדנו שפדיון קרקעות צריכין עשרה שמאים.

ועוד דרשו, שאין צריכין דוקא כהנים אלא אפילו ישראלים.

ועתה מבארת הגמרא את הטעם של התנא של משנתנו הסובר שפדיון בהמה או כלים מספיק בשלשה.

אמר ליה רב פפא לאביו: בשלמא לרבי

אליעזר בן יעקב הסובר שפדיון הקדשות בעשרה, טעמו משום דאמר כמו שמואל. דאמר שמואל: עשרה כהנים כתובין בפרשה, לכן צריכין עשרה.

אלא לרבנן, קשה, "שלשה" מנא להו, מאיזה דרשה דרשו שפדיון הקדשות ב"שלשה".

וכי תימא ואם תאמר, משום דכתיב בהו בפרשת פדיון בהמה — והוא הדין לשאר מטלטלים — שלשה שבפרשה זו כתובים רק שלש פעמים "כהן", אם כן קשה: קרקעות — דכתיב בהו בפרשת קרקעות ארבעה כהנים תיסקי בארבעה שיהיה הדין שמספיק ארבעה שמאים.

וכי תימא ואם תאמר: הכי נמי שהתנא של משנתנו סובר שמספיק ארבעה, קשה, אלמה וכי למה תנן שונה התנא: הקרקעות תשעה והעשירי הוא כהן, הרי בהן נאמר רק ארבעה.

אלא מאי הוצרכת לתרץ, שהקרקעות בעשרה משום דמשלמי בהו עשרה שבפרשה אחרונה זו של קרקעות, השלימה התורה לכתוב עשרה כהנים, שעד כאן כתובים עשרה שמוסיפין לדרוש גם את ה"כהנים" שנאמרו בפרשות ערכין ובהמה, אם כן תחזור הקושיה, הקדשות — דמשלמי בהו שיתא שפרשה זו הושלמה בששה "כהנים", שעד כאן כתובים ששה, ליבעי שיתא נצטרך בהן ששה שמאים. ומה הטעם שמחלק התנא בין הקדשות שמספיק שלשה לקרקעות שצריכין עשרה.

קשיא. אביי לא תירץ (19).

19. הכלל הוא: אם אמרה הגמרא "קשיא", פירושו שיש תירוץ, אלא שהגמרא אינה מתרצת,

שנינו במשנתנו: **הערכין המטלטלין בשלשה.**

הגמרא מבארת: מה פירוש ערכין המטלטלין, שבודאי אין הפירוש לדין ערכין, באומר: "ערכי עלי" או: "ערך פלוני עלי" שדין ערכין שייך רק באדם, וגם אין צריכין שומא, שהתורה הקציבה את דמם לפי שנותיו של הנערך.

מאי. מה פירוש "ערכין המטלטלין"?

ומבארת הגמרא:

אמר רב גידל אמר רב: המשנה מדברת במי שאומר: **ערך כלי זה אני מקבל עלי לנדב לבדק הבית.** ולמרות שאין משמעות בדבריו שהרי ערכין שייך רק באדם, מכל מקום נתפסה קדושת בדק הבית על הכלי, וצריך לשלם דמי הכלי לבדק הבית, וכשבא לשומו צריך שומת שלשה.

דאמר רב גידל אמר רב:

האומר: ערך כלי זה, עלי! — **נותן דמיו,** את דמי שווי הכלי להקדש, לפי שחלה על הכלי קדושה לדמיו, ולכן צריך שיהיו שלשה שמאים כדי להעריך את דמי שווי, ויתן אותם להקדש.

ומבארת הגמרא: **מאי טעמא?** הרי אין דבריו כלל לשון התחייבות להקדש של "דמים", אלא רק התחייבות של "ערכין", שהוא ערך קבוע, כפי שקבעה התורה בפרשת ערכים. והרי אין נוהג דין "ערכין" בכלי כלל, לפי שמושגי ערכין נאמרו רק בערכי אדם [לפי גילו של האדם, ולפי מינו, איש או אשה], ולא נאמר כל מושג של "ערך" לגבי כלים או בהמות. (1)

אלא, כיון שאדם יודע שאין מושג של "ערך" לכלי, וכיון שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, לכן ברור לנו שהוא גמר ואמר לשם דמיו, שכוונתו בלשון הזאת להתחייב בדמי שוויות הכלי להקדש, וחלה קדושת דמים על הכלי, לדמיו.

אלא שמקשה הגמרא על ביאור זה, לפי שהוא אינו מתאים בלשון המשנה.

האי, וכי דבר זה, לפי הפירוש שאמרת עתה, הוא המשמעות של "ערכין המטלטלין", שאמר התנא! ? והרי לפי דבריך, "ערכין של מטלטלין", מיבעיא ליה, כך היה צריך התנא לומר! כי "ערכין המטלטלין", משמעותם היא, שהערכין של מיטלטלין, מהו דינם. ואילו לפי הפירוש שאמרת, בא התנא לומר שיש ערך למטלטלין!

המושג של "ערך", מתייחס לערך של כבוד האדם, ולא לשווי הממוני, כי כבוד האדם הוא דבר שאין לו ערך כספי!

אלא, התורה קבעה, שאם רוצה האדם להתחייב להקדש את ערך כבודו, הוא צריך ליתן להקדש סכום מסוים שקצבה התורה. וחייב זה יכול להווצר רק משום מצות ערכין שאמרה תורה, ולא מצד נדר או התחייבות להקדש

לכן מתרץ ה"תורת חיים": בשלמא הקדשות נישומין בשלשה שהם בית דין, ויש משמעות למספר שלשה. אבל ארבעה, אין למספר זה שום משמעות.

ועוד, שקרקעות בעשרה, כי שומתן קשה, אבל מטלטלין ששומתן ידוע, לא צריכין עשרה.

1. החזון איש בתחילת מסכת ערכין מבאר, שכל